

י"ד ט"ו ביהמ"ד למנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 436

מסכת כתובות כ"ט-ל"ה

בס"ד, י"ח תשרי תשס"ח

- ◆ מי שאתרוגו נפסל, כיצד יקנה אתרוג ביום טוב?
- ◆ הכובע הלא נכון
- ◆ שחטו ואכלו פרה שאינה שלהם
- ◆ גנב בשוגג, פטור?
- ◆ אין הקפדה על החלפת כובעים זמנית

השבוע בגליון

◆ אכילת מצה גזולה

- ◆ מדוע אין נוסעים על אופניים בשבת וביום טוב?
- ◆ שלשה נימוקים לאיסור הרכיבה
- ◆ איסור גרירת כלים כבדים
- ◆ שבת - "יום שבתה ומנוחה מן הטורח והעמל"
- ◆ שיעור "כדי אכילת פרס" - מהלעיסה או מהבלעיה?

דף לא/א צורך הוצאה היא

איסור נסיעה באופניים בשבת וביום טוב

בשבת וביום טוב אין נוסעים באופניים.

במאמר שלפנינו נביא מדברי גדולי הפוסקים, ששטחו נימוקים אחדים מדוע כך נהגו בכל עם ישראל, הרי בעצם פעולת הרכיבה על האופניים אין עושים מלאכה האסורה מן התורה. **"מהלך מאליו על ידי אדם היושב בו"**: באותם ימים, התפתח הנידון ההלכתי תוך כדי למידת היצירה החדשה, על המכשולים האפשריים שהיא עלולה להציב לפני הרוכב בה. על הדיון הראשוני ביצירה הבלתי מוכרת בימים ההם, ניתן ללמוד מתיאורו של בעל ה"בן איש חי" בספרו שו"ת "רב פעלים" (או"ח סימן כ"ה): "בעניין הקרוין... שקורין גאר", שקבוע בו שני גלגלים, ואינם מושכים אותו בהמות ולא בני אדם, אלא הוא מהלך מאליו על ידי אדם היושב בו, שדוחה את הגלגלים ברגליו". אגב, ה"רב פעלים" התיר בתחילה נסיעה על אופניים בשבת וביום טוב, אך בספר שו"ת "ישכיל עבדי" (ה"ג סימן י"ט) כתב, כי שמע ממגידי אמת שהוא חזר בו מהיתרו, לאחר שנודע לו כי צמיגי האופניים עלולים להתקלקל ובעקבות כך קיים חשש שמא הרוכב יתקן את הצמיג ויעבור על איסור מלאכה מן התורה.

שלשה נימוקים לאיסור הרכיבה: ה"כף החיים" (או"ח סימן ת"ג אות ח), אשר מביא מדברי הפוסקים על נידון זה, נדרש לתיאור ארוך כדי להסביר במה עוסקים דבריו: "כמו עגלה קטנה, שיש בה מקום ישיבת אדם אחד לבד, ואינה הולכת מכח האש, אלא שיש בה שני גלגלים וסביב של כל גלגל וגלגל יש עור, ונופחין אותו העור... כדי שיהיה קל לרוץ". את דבריו הוא מסיים: "וכן הוא המנהג בארץ הצב, שאין הולכים באופנים הנזכרים, לא בשבת ולא ביום טוב, אפילו בתוך העיר שיש בה עירוב". שלשה נימוקים הוא מצייין לסיבת האיסור: **א.** בנקל ייצא הרוכב מחוץ לתחום שבת. **ב.** יבוא לתקן את האופניים, אם יתקלקלו. **ג.** בהגיעו למקום קשה לרכיבה, ישא את האופניים ויטלטלם ארבע אמות ברשות הרבים או בכרמלית [רשות שחכמים אסרו לטלטל בה בשבת].

חריצת האופנים בקרקע: טעם מעניין, כותב הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל (שו"ת, או"ח סימן מ"ט), כי ברכיבה על משטח שאינו מרוצף, גלגלי האופניים יוצרים חריץ, והרי זו תולדה של מלאכת "חורש". אמנם, אין כוונת הרוכב לחרוץ את הקרקע, אך להלכה נפסק, כי פעולה שתרחש בוודאות - אסורה, למרות שאין כוונת העושה לפעולה זו.

דבר העורך

ותן חלקנו בתורתך

שלוות החג מאזנת את החיים הסוערים, מרחיקה את רעש שאונם. ראויים ימי חג הסוכות ומסוגלים לזיכור המחשבה ולחידודה. **שבוע** ימים אנו יושבים בסוכה, זכר לסוכות בהן הושיבנו הקב"ה בעת צאתנו מארץ מצרים. יוצאים מדירת קבע אל דירת ארעי, כדי להזכיר ולהזכר, לשנן ולא לשכוח, כי גם דירת הקבע שלנו - ארעית. הכל ארעי, בדרך אל החיים הנצחיים, הקבועים. דווקא בעת קציר האסיף, עת ירום לב האדם על יבולו אשר חרש, זרע, קצר ואסף, עליו לצאת אל הסוכה "להעיר אוזן, שעולם הזה מלון אורחים ודירת ארעי" (-מלבי"ם).

אם נדמה כי רק אנשים 'פשוטים' צריכים לשנן זאת לעצמם, באה הגמרא במסכת ברכות ומלמדתנו כי לא כך הם פני הדברים: "מרגלא בפומיה דרב: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הבא אין בו לא אכילה, ולא שתיה, ולא פריה ורביה, ולא משא ומתן, ולא קנאה, ולא שנאה, ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ונהנים מזיו השכינה".

אמורא קדוש, רגיל היה להזכיר לו ולאחרים כל ימיו, כי העולם הזה אינו אלא פרוודור לטרקלין. **הגאון** רבי נחום זיו זצ"ל, בנו של הסבא מקלם זצ"ל, ניסה פעם לסבר את אזני שומעי לקחו על אודות ארעיותו של העולם הזה, ושח להם מתוך מהלך חייו. לצורך פרנסתו היה רבי נחום משתתף ביריד שנתי שהתפרס על פני שבועיים ימים בעיר לייפציג שבגרמניה. "לצורך המסחר היה עלי ללמוד את שפת המקום, גרמנית, שאם לא כן, לא

צניעות נשמה

מרת **צינה פלוק** ע"ה

ב"ר אברהם הכהן ז"ל

נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחווהמ"ס תשל"ט

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ידידינו הר"ר **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו- תל אביב

צניעות נשמה

ר' **משה (מנפרד) גייס** ז"ל

בן ר' יצחק ז"ל

נלב"ע י"ח בתשרי תשל"ג

תנצב"ה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

צניעות נשמה

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה

ב"ר אלתר יעקב וגיטל ויזל ז"ל

נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **ישעיהו יצחק בורנשטיין** ז"ל ב"ר חיים אליעזר ז"ל

נלב"ע י"ט בתשרי תשס"ו **תנצב"ה**

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

איסור גרירת כלים כבדים: בשו"ת "מים חיים" (סימן קכ"ח) מביא את דברי ה"מגן אברהם", כי כלים גדולים וכבדים אסור לגרור אפילו בקרקע מרוצפת, מחשש שיבואו לעשות כן בקרקע שאינה מרוצפת ובכך יחרצו את הקרקע. לדעתו גם אופניים נכללים באיסור זה, למרות שהם עצמם עשויים להיות קלים, אך משקלו של הרוכב עליהם מכריע את הכף.

שבת - "יום שבתה ומנוחה מן הטורח והעמל": נימוק נוסף לאיסור, מזווית שונה לחלוטין, מביא חתנו של המהר"ם שיק בספרו "שאלת יעקב" (סימן מ"ה). הוא מזכיר את דעתו של ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת, חלק ו' סימן צ"ו) לאסור נסיעה ברכבת בשבת, גם אם נוהג בה נכרי, מפני שהגוף נע ונד בנסיעה והרי זו טירחה האסורה בשבת, לאור דברי הרמב"ן אשר כתב שבשבת הוזהרנו לשבות גם מדברים שאינם מלאכות: "שיהיה יום שבתה ומנוחה מן הטורח והעמל". מתוך תשובתו של ה"חתם סופר" הוא למד, כי וודאי שרכיבה על אופניים אסורה בשבת וביום טוב, כי כל גופו של הרוכב נע ונד.

נסיים בדבריו של הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (שו"ת "ציץ אליעזר" חלק ז' סימן ל'): "פשוט שאסור לנסוע בשבת או יום טוב על אופניים... וכל עין רואה גם זאת, שרכיבה על אופניים בשבת מביאה בתוצאותיה לעוד כמה וכמה חילולים וזלזולים בכבוד שבת ובאזהרותיה".

דף ל/ב כיון דלעסיה קנייה

שיעור "כדי אכילת פרס" - מהלעיסה או מהבליעה?

אחד הרגעים החשובים ביותר בליל הסדר, הוא זמן אכילת כזית המצה אותה יש לאכול ב"כדי אכילת פרס". כלומר, יש לסיים את כזית המצה בתוך שיעור הזמן שבו ניתן לאכול "פרס" לחם, היינו: חצי לחם, שגודלו שליש הקב - כמות הזזה לנפח של ארבע ביצים. "כדי אכילת פרס" הוא פרק הזמן המאגד בתוכו את פעולות האכילה של האדם לאכילה אחת. לפיכך, האוכל כזית מצה בליל הסדר בתוך פרק זמן זה, יצא ידי חובת המצווה, ולעומתו, אם אדם יאכל בתוך "כדי אכילת פרס" כזית מן הדבר האסור באכילה, הריהו חייב מלקות.

אחד הנידונים שהתעוררו לגבי שיעור "כדי אכילת פרס" הוא, אם הלעיסה נכללת בפרק זמן זה. כלומר, אין כל ספק כי הלעיסה והבליעה אינן שלב אחד, אולם, האם לפנינו שני שלבים של פעולה אחת, או שמא מבחינה הלכתית הן מוגדרות כשתי פעולות, שני מעשים הבאים בזה אחר זה [בנידון זה ראה שו"ת "שבט הלוי" חלק ט' סימן קע"ג אות ה', ובשו"ת "שבט הקהתי" חלק ה' סימן ר"ס].

אכילת מצה גזולה: בין הראשונים שנקטו צד בנידון, נמנה הריטב"א (סוכה לה/א) המסביר, כי ניתן לקיים מצוות אכילת מצה במצה גזולה, אף על פי שאי אפשר לקיים "מצווה הבאה בעבירה". טעם הדבר, לפי שבעת הלעיסה משנה הגנב את המצה וקונה אותה ומתחייב בדמיה. עתה, לאחר שקנה את גוף המצה ואינו מחוייב בהשבתה כי אם בדמיה, הוא בולע אותה ומקיים את המצווה. העבירה והמצווה, אינן מתקיימות במעשה אחד, איפוא. הרי לנו, כי הריטב"א סובר, שהלעיסה והבליעה שני מעשים נפרדים המה, שהרי אם במעשה שבאמצעותו נעשית המצווה כרוכה גם עבירה, הרי זו מצווה הבאה בעבירה (ראה "שולחן ערוך" או"ח סימן תרמ"ט סעיף א').

עתה, הבה נלמד שורות אחדות מגמרתנו.

הכלל "קים ליה בדרבה מיניה" מוכר היטב ללומדי הדף היומי - אין אדם נענש בשני ענשים על מעשה אחד שביצע, וכגון, המצית אש בשבת והזיק לזולת, אינו מתחייב ממון, מפני שעל חילול השבת שבמעשה זה הוא מתחייב מיתה [להלכה כלל זה נאמר רק על שני חיובים בבית דין ולא על מעשה שאחד מעשיו הוא בידי שמים. אך סוגיינתו עוסקת בדעת רבי נחוניה בן קנה שאינו סובר כן].

הגמרא אומרת, כי במקרה הבא לא יחול הכלל "קים ליה בדרבה מיניה". הכל יודעים כי ישראל אינו רשאי לאכול תרומה, והעושה כן מתחייב מיתה בידי שמים. אולם, אומרת הגמרא, האוכל תרומה חייב גם בתשלום דמיה, אף על פי שהוא מתחייב מיתה בידי שמים. טעם הדבר, לפי שבעת הלעיסה הוא נחשב גזול, שמפסיד את דבר המאכל שעתה אינו שווה מאום, ואילו על איסור אכילת תרומה הוא עובר רק בעת הבליעה. הרי לנו הוכחה מוצקה, לכאורה, כי הלעיסה והבליעה, שני מעשים נפרדים הנה, שאם היו מוגדרות כשני שלבים של מעשה אחד, מדוע ניתן להענישו בשני ענשים על מעשה אחד?!

אולם, בעל "חלקת יואב" (יו"ד סימן ט'), דוחה ראייה זו על פי לשון אחד בגמרתנו, לאורו ההוכחה נמוגה מאליה.

בגמרא להלן (לא/א) מבואר לפי לשון אחד, כי אם עושה המעשה יכול היה להפסיק באמצע ולמנוע את העבירה, לא חל הכלל "קים ליה בדרבה מיניה", וכגון, אדם שהוציא סכין בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים וברשות הרבים חתך בגד של חברו ואחר כך הניח את הסכין על הקרקע. אדם זה עבר על איסור הוצאה בשבת, כיוון שעקר את הסכין מרשות היחיד, הוציאה לרשות הרבים והניחה בה. על מעשה זה הוא מתחייב מיתה, ובכל זאת הוא חייב גם בתשלומי

אוכל לתקשר עם הסוחרים, המתווכים ויתר אנשי היריד.

כיצד הייתם מגיבים, שאל רבי נחום, "אם הייתי שוכר לי מורה פרטי, מקצועי בעל דפלומה, שילמד אותי את רזי השפה הגרמנית, על ניביה, גוניה, הטיותיה, שורשיה ודקדוקיה. שנים ארוכות הייתי יושב עמו, משנן כל תג ואות, מסגל לעצמי היגוי גרמני שורשי, עד שהיו ה"ביטע שוין" וה"דנקא שוין" מתגלגלים על לשוני בסדר מופתי כבן למשפחת אצולה גרמנית שמימיו לא שמע צליל שפה אחרת? כיצד הייתם מגיבים? אה? סקר רבי נחום בהנאה את חיוכיהם המתרחבים של מאזיניו. "ברור מאליו כי העושה כן, כילה תקופה ארוכה מחייו להבל ולריק. אחת היא להם, לסוחר האוונים, למתווכי היהלומים, לכל באי היריד כולם, אם אדבר בגרמנית רצועה, מהולה באדיש עסיסית, רצועה שגיאית דקדוקית שיש בהן כדי להעלות גיחוך ואף יותר מכך. לדידם, די בכך שיבינו את רצוני, לדידי, די בכך שאבין את מבוקשם. ה"מזל וברכה" שנלחץ לסיכום העיסקה יהיה אפוף באותה לבביות ובאותו חום, הן אם אדבור גרמנית הרוטה והן אם לאו. יש עסקה - הצלחנו. אין עסקה - לא הצלחנו. בעסקים אסור להקדיש זמן לדברים מיותרים. שוטה הוא מי שישקיע את מירב כוחותיו ללמוד את רזי השפה, עבור ארבעה עשר ימי יריד.

לעומת זאת, את שפת מקום מגורי יודע אני היטב. כאן אני חי, פה אני מתגורר".

בקול מוסרי הסב רבי נחום את תשומת לב שומעיו מן המשל אל הנמשל: מקומו הקבוע של האדם הוא בעולם העליון. השפה השלטת שם היא "הנים מזיו השכינה". מי שלמד את השפה, יודע ליהנות. מי שלא למד, כיצד ינהג? חיי נצח, שאינם חולפים, אינם תמים ואינם כלים, ישנה שם בלא להבין ובלא דעת. נצח, ואילו העולם הזה, אינו אלא יריד אליו נקלענו לכמה עשרות שנות חיים, אם בגבורות - שמונים שנה.

כך כתב רבנו יונה גירונדי, רבו של הרשב"א: "וכל אנשי לבב יחשבו העולם הזה כמו דירת ארעי, ולא ישתמשו בו רק לעבודת הבורא יתברך, ויכינו בו צידה לנפשם".

★ ★ ★

דומה כי אין מי שאינו חפץ להשתלם ככל היותר בשפת העולם הבא, להגות בתורה הקדושה, ללמוד עוד מחלקיה השונים ולהרחיב את ידיעותיו. האם לא על כך אנו מתפללים בכל יום "ותן חלקנו בתורתך"?

"ותן חלקנו" - הרעיון החדש מבית "מאורות הדף היומי" יוצא לדרך - "ותן חלקנו".

חג שמח.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

מענה לשון

תנא ושנה (ג)

למדנו שהמשמע הראשוני של הפועל "תַּגְי" הארמי (כמו "שוּגָה" העברי) הוא: תָּזַר, עָשָׂה פֶּעַם שְׁנָיִם, ומשמע זה קשור למספר "תַּגְיָנָא" (= שְׁנַיִם). כגון: "תַּגְיָן וְקַבִּי" (= "חוזר ושונה לקרות", רש"י למגילה לא/א), "אִמְרַ וְתַגְי" (= "אומר ושונה"; רש"י למגילה כה/א), "קַרְבִּי וְתַגְי" (= חורש פעם שניה; בבא מציעא לא/א).

הבגד, שכן, יכול היה לעצור, לחזור לרשות היחיד ולהניח בה את הסכין וכך לא להתחייב על איסור הוצאה [שלשה שלבים באיסור הוצאה: עקירת החפץ מרשות אחת. הוצאתו לרשות אחרת. הנחתו ברשות האחרת]. במקרה זה לא חל הכלל "קים ליה בדרבה מיניה". רק במעשה אחד שאי אפשר להפרידו לשניים, חל הכלל "קים ליה בדרבה מיניה", כגון, המצית חפץ של חבירו בשבת.

מעשה, מאחר שהאוכל את התרומה יכול להוציאה מפיו לאחר לעיסתה, ובכך לא יתחייב באיסור אכילת תרומה, הרי הוא מתחייב הן בתשלומיה והן במיתה בידי שמים.

יש לציין, כי להלכה פוסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סימן תנ"ד סעיף ד, ועיי"ש ב"משנה ברורה" וב"ביאור הלכה") שלא כדעת הריטב"א, אלא האוכל מצה שגזל אינו יוצא ידי חובה, מפני שהלעיסה והאכילה נחשבות מעשה אחד ("חלקת יואב" שם, אולם ראה את לשון ה"ביאור הלכה" הנ"ל).

דף לא/ב כגון שצירף ידו למטה משלשה

מי שאתרוגו נפסל, כיצד יקנה אתרוג ביום טוב?

יפה השאלה הבאה לימים אלה.

כידוע, בימינו, מצוות ארבעת המינים ביום הראשון היא מן התורה ובשאר ימי חג הסוכות, היא מתקנת חכמים "זכר למקדש", זכר לכך שבבית המקדש המצווה תקפה מן התורה כל שבעת הימים. לפיכך, ישנם דינים והלכות התקפים ביום הראשון בלבד, כגון, מצוות התורה שארבעת המינים יהיו שייכים למקיים המצווה, כפי שדרשו חז"ל מן הפסוק "ולקחתם לכם". ביום הראשון, איפוא, אדם אינו יוצא ידי חובה בארבעת המינים שאינם שלו. הרי שאדם הנזקק לשאול ארבעת המינים מחבירו, צריך לקנותם כדי שיהיו שלו.

כיצד עושים זאת?

קניין דרבנן אינו מועיל לדיני התורה: ובכן, יש קניינים שהם מן התורה ויש קניינים שהם מתקנת חז"ל, כגון, קניין "משיכה", שלדעת רבי יוחנן, שהלכה כמותו, מיטלטלים נקנים מן התורה בקניין "כסף", ואילו קניין "משיכה" אינו אלא מדרבנן. אף קניין "הגבהה", סובר הרמב"ן, אינו אלא מדרבנן. נמצא, שביום הראשון עומדת בפני המתפלל אפשרות לקנות את ארבעת המינים בקניין "משיכה". דא עקא, שיש פוסקים הסוברים כי קניין מדרבנן אינו מועיל לעניין דין תורה, ולפיכך, גם אם יקנה המתפלל את ארבעת המינים בקניין "משיכה" או בקניין "הגבהה", אינם נחשבים "לכם" מדין תורה!

כדעה זו סובר ה"מחנה אפרים" (מכירה, קניין משיכה סימן ב) המוכיח כן מדברי אחרים מן הראשונים, ולפיכך הוא כותב, כי הקונים אתרוג בהקפה, תוך סיכום לפרוע את הדמים לאחר החג, אינם נוהגים כראוי, מפני שקנו את האתרוג ב"משיכה" בלבד וביום הראשון אינם יכולים לקיים בו את מצוות התורה.

על דבריו מוסיף ה"משנה ברורה" (סימן תרנ"ח ס"ק י), כי אם הקונה הביא את האתרוג לביתו, אין כל מניעה לנהוג כן, לפי שקנאו בקניין "חצר". כלומר, חפץ שהכניס אדם לתוך רשותו, נקנה לו מדין תורה, ובאופן זה האתרוג שלו גם מדין תורה.

ברם, עדיין אין בכך פתרון לאדם הנמצא בבית הכנסת בעיצומו של יום טוב ומבקש לקנות מחבירו ארבעת המינים כדי לקיים את המצווה, האם חובה עליו להזדרז לביתו כדי לקנותם בקניין "חצר", או שמא עומדת בפניו אפשרות נוספת?

אמנם, יש ראשונים הסוברים כי שונה מתנה ממכירה, שדווקא במכירה קניין "משיכה" אינו מן התורה, אך לא כן במתנה שמועיל לקנות מתנה בקניין "משיכה", שהרי מדובר במתנה ואין מקבל המתנה משלם כסף באמצעותו הוא יכול לקנותה. אולם, יש ראשונים הסוברים כי גם במתנה אין מועיל קניין משיכה מן התורה!

את המענה לאדם זה כותב בנו של ה"מחנה אפרים" (בהשמות), על פי דברי הראשונים בסוגייתנו המבארים, כי בנוסף לקניינים השגורים בפינו, קיים גם "קניין יד", שידו של אדם קונה לו חפצים הנמצאים בה, שהרי המקור לכך שקניין חצר מועיל הוא מפני שחצרו של אדם - כידו, מכאן, שוודאי שידו עצמה קונה לו, ולא נזקקו חכמים לתקן קניינים נוספים דוגמת "משיכה", אלא מפני אותם חפצים שאין אדם יכול להכניס לתוך ידו, בהמה ועוד חפצים גדולים וכבדים דוגמתה. מעתה, יצרו נא המתפלל את ארבעת המינים בכפות ידיו, ויקנם ב"קניין יד". עם זאת, עליו להקפיד, לבל יבלטו החפצים מצדי כף ידו, כשם שבקניין חצר אי אפשר לקנות חפצים שחלקם בולטים מן החצר, לפיכך, עליו להניח את ארבעת המינים לגובה, כשתחתיתם על כף ידו והם נישאים כלפי מעלה ואינם בולטים לצדדים.

אם נסכם את נידונו נמצא כי לפנינו רק ספק ספקי.

ספק אחד: אם קניין דרבנן - משיכה - מועיל לדין תורה. אם מועיל - מוטב.

ספק שני: אף אם נאמר שאינו מועיל, קיימת שיטה הסוברת שלכל הדעות קניין משיכה מועיל מן התורה במתנה. אם מועילה משיכה מן התורה במתנה - מוטב.

בביטוי "קניי תגני" - "קורא או שונה", מדובר על המשמע המורחב של **לימוד משנה**, המאופיין בחזרה מתמדת על הנלמד.

שני משמעים אלו של "תגני"/"שונה" עומדים ברקע הסבריו של רבי נתן בן יחיאל מרומא במילונו "הערוך" (ערך משנה) לטעם השם "משנה" או בארמית "מתניתין" (= משנתנין).

1) בשביל שהיא שניה לתורה, שהתורה ששמעו ישראל בסיני היא תורה שבכתב, ומשה רבינו שמע המשנה מפי הגבורה פעם שנייה והיא תורה שבע"פ, מלשון: "ויאמר שְׁנוּ וְיִשְׁנוּ" במלכים (א' יח/לד).

2) פירוש אחר: לשון שינון כמו: "וְשִׁנְתֶּם לְבַבְכֶּם" (דברים ז', ו), ובלשון רבותינו (חגיגה יד/ב) "שְׁנֵה לִי פֶרֶק אַחַד" (= קָרָא לִי / לְמַדְנִי!).

בתחילה קושר הערוך את השם "משנה" ל"שורש שנה" במשמע הנ"ל (פעם שניה). בפירושו השני מחבר זאת עם המשמע השני של שורש שנה"ה (קריאה, לימוד), הנה עם שורש שני"ן ("וְשִׁנְתֶּם"), לדעת הערוך.

בנקודה אחרונה זו נחלקו הראשונים, האם יש קשר לשוני בין שורש שנה"ה ושורש שני"ן, או שמא שורש שנה"ה לחוד ושורש שני"ן לחוד.

במצוות המלך (דברים יז/יח) נאמר שיש לכתוב "את משנה התורה" (ובדומה לכך נאמר במעמד הברכה והקללה בספר יהושע ח/לב): "את משנה תורת משה". חז"ל דרשו את המלה "משנה" מלשון שנים (סנהדרין כב/א): "אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת" - לשתי תורות: אחת שיוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גזויו", אך בביאור פשוטה של המלה "משנה" נחלקו המפרשים, כפי שנראה בגיליון הבא, בעז"ה.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות:
ד.ת. 3446 ב"ב.

דוא"ל u_frank@geronimedia.net

פנינים

דף לא/ה הכל בידי שמים, חוץ מצנינים פחים

רימאטיקוס

במדרש (ויקרא רבה פרשה י"ט) מובא על דברי הפסוק (קהלת י"ח) "בעצלתים ימך המקרה", על ידי שאדם הזה מתעצל מלכסות את ראשו כראוי, "ימך המקרה" - הרי הוא נעשה רימאטיקוס.

מבאר הרד"ל, ש"רימאטיקוס" הוא חולי הנזילה של ליחת הראש, שאין מכסה ראשו ביום שנושבת בו רוח המביא לידי חולי.

דף לב/ד אין ארבע מיתות לא בטלו

זהירות

על דברי הגמרא יש להביא את אזהרתו של רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סימן תרע"ח) הכותב: "מי שחייב סקילה, לא ילך במקום חיות ולא על גגות פן יפול. ומי שחטא בדבר שיש בו חנק אפילו בשגגה, לא ירחוץ בנהר, ולא ירגיל עצמו בספינה, וכן מכל דבר יזהר מכיוצא בו".

דף לב/ב ומי שנתחייב הריגה, או נמסר למלכות

ארבע מיתות בית דין

בגמרא מבואר, כי גם לאחר שחבר בית המקדש ובטלה סנהדרין, ארבע מיתות לא בטלו, וכל העובר עבירה שענשה מיתה, נענש במיתה.

כותב ה"חתם סופר" (שו"ת, חלק ב' סימן של"ג), כי אין להסיק מדברי הגמרא, שמעתה, כל מי שנהרג בנסיבות אלו ואחרות

ספק שלישי: אף לפי הדעות שמשכיחה אינה מועילה מן התורה גם במתנה, יש הסוברים שקניין הגבהה לכל הדעות הוא מדין תורה (ראה "יד רמה" בבא בתרא דף פ"ו).
רק בהצטבר כל הדעות השוללות, נמצאנו נזקקים לקניין יד...

דף לד/ב כסבורין של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול הכובע הלא נכון

מעשה ביהודי שיצא את בית המדרש, נפנה אל מתלה הכובעים והחליפות, חבש כובע, לבש חליפה ויצא את המקום. לאחר זמן מה התברר לו כי הכובע חבוש על הראש הלא נכון. בטעות הוא נטל כובע שאינו שלו. ביש מזלו לא הסתיים בכך. לאחר ימים אחדים התחוללה סערת רוחות אדירה, שלל חפצים התעופפו מביתו, בהם הכובע דנו. לכשאותר בעל הכובע, נבוכו השניים ולא ידעו אם זה שנטלו בטעות ואבדו, חייב לשלם את דמיו. כידוע, חיוב תשלומים מן התורה חייב להיות תחת הגדרה ברורה, ולכל הגדרה דינים משלה, ולפיכך יש לברר על פי תורתנו הקדושה מהי הגדרתו המדוייקת של ביש המזל. הבה נלמד שורות אחדות מגמרתנו.

שחטו ואכלו פרה שאינה שלהם: בסוגייתנו נאמר, כי בניו של אדם שמת שמצאו פרה בין ירושת אביהם, טבחוה וסעדו בה את לבם, ולאחר מכן התברר כי הפרה לא של אביהם היתה, אלא אביהם שאלה - פטורים מתשלום דמי הפרה, וכל שעליהם לשלם הוא את דמי הנאתם, היינו: הסכום שנחסך מהם ברכישת סעודה חלופית ותו לא.
מדוע באמת כך הם הדברים?

מדוע אינם חייבים מדין 'מזיק' או מדין 'גנב'? השאלה שלפנינו כפולה, שהרי אדם המועך בלא משים חפץ של חבירו והשחיתו לבלי הכר חייב בדמיו. ישלמו נא הבנים את דמי הפרה מדין מזיק! זאת ועוד, הן התורה הקדושה חייבה את הגונב חפץ של חבירו לשלם את דמיו. במה שונים הם מגנבים? חלילה, אין כוונתנו לייחס להם כוונות זדוניות כשל גנב, אך אם נשווה בינם לבין גנב, לא נצליח למצוא הבדל, שהרי הם לקחו לעצמם חפץ של הזולת.

מזיק באונס - פטור: ובכן, לגבי חיוב "מזיק", כתבו בעלי התוספות (בבא קמא כ"ב/ב), כי אף על פי שמזיק בשוגג חייב, מזיק באונס - פטור. לפיכך פטורים הבנים מתשלום דמי הפרה, לפי שלא היה עליהם להעלות על דעתם כי פרה הנמצאת ברשות אביהם אינה שלו. נמצא, שאין אפשרות לחייב את מיודענו לשלם על הכובע מדין 'מזיק', שהרי הכובע אבד ממנו באונס ובאופן זה לא חייבה התורה את המזיק לשלם את דמי החפץ.

גנב בשוגג, פטור? ומה בדבר לחייבו כגנב, על עצם נטילת הכובע? בפעולה זו כבר לא ניתן להשוותו לבנים ששחטו פרה שהיתה בבית אביהם, שכן, הם באמת לא היו צריכים להעלות על דעתם שאין היא פרה של אביהם, וכפי שכתבו בעלי התוספות לגבי חיוב מזיק, ניתן לומר לגבי חיוב גנב, שאינו חייב במקרה של אונס. ברם, לגבי היהודי דנו, אי אפשר לטעון שהוא אנוס, שלא היה צריך להעלות על דעתו שהכובע אינו שלו, שהרי הוא נטלו מתוך עשרות כובעים שרק אחד מהם שייך לו, ויכול היה לבדוק יותר טוב ולברר אם שלו הוא הכובע. מקרה מעין זה מוגדר "שוגג". מוטל עלינו לברר, איפוא, אם הגונב בשוגג פטור מתשלום דמי החפץ.

זו אכן דעת בעל "קצות החושן" (סימן כ"ה ס"ק א'), כי בעוד מזיק חייב בשוגג, גנב פטור מתשלום דמי החפץ גם בשוגג! לא חייבתו תורה כי אם במזיד [כל עוד החפץ ברשותו חובתו להחזירו אפילו אם הוא אנוס לגמרי, אך הנידון הוא אם הוא מתחייב בתשלום ערכו]. ברור מאליו, כי היהודי שנטל את הכובע אינו מזיד כי אם שוגג, ולפי דעת ה"קצות החושן" הוא פטור מתשלום דמי הכובע שגנב. בכך לא תם נידון סבוך זה, כפי שכותב ה"קצות החושן" עצמו, "וצריך לימוד", ואחרונים רבים אחרים הוסיפו לדון בדבר, אך הצצנו קמעא אל נידון מסועף ומורכב שראשיתו בגמרתנו.

אין הקפדה על החלפת כובעים זמנית: לסיום, ראוי לציין, כי מקרה דומה הובא להכרעתו של הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א (ש"ת "שבט הלוי" חלק ו' סימן רל"ח), המציין את דברי ה"ערוך השולחן" לגבי מקומות שמתכנסים בהם רבים, שמניחים בפתחם את הערדליים, כי אנשים אינם מקפידים בחילוף החפצים ומתירים לזולת להשתמש בהם עד ששיבו זה לזה את ערדליו, ולפיכך, אין הלוקח את הכובע נחשב גזלן כלל, שהרי ברשות בעליו הוא עושה, המסכים מראש כי מי שיקח בטעות את כובעו ישתמש בו עד שיאתרו.

היה מחויב מיתה על עבירות שעבר. שהרי, מצינו שקדושי עליון, כדוגמת עשרת הרוגי מלכות ובמשך הדורות הבאים, נהרגו השכם והערב על קידוש השם בחרב, ובכל שאר מיתות משונות.
אלא כותב ה"חתם סופר" שהגמרא דייקה בלשונה וכתבה, "מי שנתחייב סייף נמסר למלכות", אבל לא כל מי שנמסר למלכות נתחייב סייף וכל שכן מי שנהרג על ידי רוצח האורב לדם, שאין לחשוף בו בעשיית עבירה שיש עמה עונש מיתה.

נסא דברכתא

מעומקא דליבא

נשגר בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים **מגידי השיעורים מבית מדרשנו**

הרה"ג דוד זיכרמן שליט"א
מג"ש בכותל המערבי - ירושלים
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות

הרה"ג אורן אברהם כהן שליט"א
ביהמ"נ אור המאיר - יבנאל
לרגל הולדת הבן

הרה"ג ישראל לבל שליט"א
ביהמ"נ המרכזי - אורנית, ביהמ"נ עזריאלי-ת"א,
ביהמ"נ משכנות ישראל - ר"ג
לרגל הולדת הבת

הרה"ג שלמה מונק שליט"א
ביהמ"ד שבת אחים - רכסים
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות

הרה"ג יצחק פרג' שליט"א
ביהמ"נ טאמזרת - נהריה
לרגל הולדת הבן

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

הרב ר' אליעזר צבי זיכרמן ז"ל
ב"ר דוד זצ"ל י"ד כולל בית דוד - חולון
נלב"ע כ"ח באלול תשס"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו בילחט"א הרה"ג רבי **דוד זיכרמן שליט"א** - מרבני 'מאורות'

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
ת.ד. 471 בני-ברק
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il
אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151

לעילוי נשמת

מרת זהבה גולדה ע"ה
ב"ר מיכאל ז"ל נלב"ע כ"א בתשרי תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **מיכאל בלייכר** ומשפ' שיחי - חיפה

לעילוי נשמת

הר"ר דוד לייב פוקס ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ' בתשרי תשנ"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו ר' **משה וחייה גרין** שיחי - רעננה